

Серія «Мій конспект»
Заснована 2008 року

Автор:

Машика Віктор, заслужений вчитель України,
ЗОШ № 6, м. Мукачеве, Закарпатська обл.

Рецензенти:

Смагіна Таїса, кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри методики викладання суспільно-гуманітарних дисциплін
Житомирського ОШПО;
Коноваленко Любов, учитель історії та правознавства, вчитель-методист,
гімназія № 12, м. Кременчук, Полтавська обл.

Машика В. Т.

М38 Основи правознавства. 9 клас / В. Т. Машика. — Харків :
ВГ «Основа», 2020. — 88 с. — (Серія «Мій конспект»)
ISBN 978-617-00-3888-3.

Видання «Мій конспект» — серія посібників, які ставлять на меті допомогти вчителю під час підготовки до уроку. Пропонований посібник «Основи правознавства. 9 клас» розроблено у повній відповідності до чинної програми 2016 р. У посібнику читачі знайдуть не лише розробки уроків, а й матеріали до практичних занять, уроків повторення та узагальнення. В електронному додатку за QR-кодом учителі зможуть завантажити дидактичні матеріали, розроблені з урахуванням змін в українському законодавстві станом на березень 2020 р. Конспекти всіх уроків курсу подано на окремих аркушах. Для записів учителя передбачено місце.

Видання розраховане на фахівців, яких цікавлять проблеми викладання правових дисциплін.

УДК 37.016

Навчальне видання

МАШИКА Віктор Томашевич

ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА. 9 КЛАС

Головний редактор *Н. І. Харківська*

Редактор *О. О. Івакін*

Відповідальний за видання *Ю. М. Афанасенко*

Технічний редактор *Островський Є. С.*

Коректор *О. М. Журенко*

Підписано до друку 29.05.2020. Формат 84×108/16.

Папір газет. Друк офсет. Гарнітура Шкільна.

Ум. друк. арк. 9,24. Замовлення № 20-05/18-05.

ТОВ «Видавнича група «Основа»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6058 від 01.03.2018 р.

61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66, тел. (057) 731-96-34

e-mail: office1@osnova.com.ua

osnova.com.ua

book.osnova.com.ua

Телефон для замовлення: 0-800-505-212

(Безкоштовно з мобільних та стаціонарних телефонів України)

Надруковано у друкарні ТОВ «ТРИАДА-ПАК»

м. Харків, вул. Киргизька, 19. Тел. +38(057)703-12-21

www.triada-pack.com, e-mail: sale@triada.kharkov.ua

ISO 9001:2015 № UA228351, FAMO TRIADA LLC (065445)

Зміст

Замість передмови	2
Календарне планування «Основи правознавства. 9 клас» (35 годин)	3
ВСТУП ДО «ОСНОВ ПРАВОЗНАВСТВА»	
Урок 1. Вступ до курсу «Основи правознавства»	7
РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА	
Урок 2. Причини виникнення держави. Поняття та ознаки держави	9
Урок 3. Державний лад. Форми держави	11
Урок 4. Поняття та види соціальних норм. Поняття та ознаки права	13
Урок 5. Практичне заняття № 1. Соціальні норми в житті людей	15
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІДНОСИНИ. ПРАВОПОРУШЕННЯ. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	
Урок 6. Правовідносини	17
Урок 7. Правопорушення: поняття, склад, види	19
Урок 8. Юридична відповідальність: поняття, підстави, види	21
Урок 9. Практичне заняття № 2. Обставини, що виключають шкідливість (суспільну небезпеку) діяння	23
Урок 10. Урок повторення й узагальнення	25
РОЗДІЛ 3. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЛЮДИНИ І ДЕРЖАВИ	
Урок 11. Конституція України — Основний Закон держави	27
Урок 12. Правова характеристика понять «людина», «особа», «громадянин». Громадянство України	29
Урок 13. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина	31
Урок 14. Органи державної влади та місцеве самоврядування в Україні	33
Урок 15. Практичне заняття № 3. Звернення громадян	35
Урок 16. Урок повторення й узагальнення	37
РОЗДІЛ 4. НЕПОВНОЛІТНІ ЯК СУБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ, СІМЕЙНИХ, ТРУДОВИХ, АДМІНІСТРАТИВНИХ І КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН	
Урок 17. Цивільна дієздатність і цивільна правоздатність. Цивільна правосуб'єктність неповнолітніх	41
Урок 18. Практичне заняття № 4. Власність неповнолітніх.	43
Урок 19. Практичне заняття № 5. Захист прав споживачів. Особливості електронного продажу та операцій із кредитною картою.	45
Урок 20. Сім'я. Шлюб. Взаємні права й обов'язки батьків і дітей	47
Урок 21. Практичне заняття № 6. Улаштування дітей, позбавлених батьківського піклування	49
Урок 22. Неповнолітні як учасники трудових правовідносин	51
Урок 23. Неповнолітні як учасники трудових правовідносин	53
Урок 24. Практичне заняття № 7. Працевлаштування неповнолітніх	55
Урок 25. Адміністративне правопорушення та адміністративна відповідальність	59
Урок 26. Кримінальне правопорушення та кримінальна відповідальність	61
Урок 27. Практичне заняття № 8. Особливості адміністративної та кримінальної відповідальності неповнолітніх	63
Урок 28. Урок повторення й узагальнення	67
РОЗДІЛ 5. ЯКЩО ПРАВО — ЦЕ ПРОФЕСІЯ	
Урок 29. Професія «юрист»	71
Урок 30. Професія «юрист»	73
Урок 31. Поліцейські (патрульні, дільничні офіцери поліції)	75
Урок 33. Урок повторення й узагальнення	77
Урок 34. Розв'язання правових ситуацій у міжгалузевих зв'язках	81
Урок 35. Підсумковий урок	85

Електронний додаток

Урок 32. Практичне заняття № 9. Ігровий суд

Новели законодавства

Зміни в Законі «Про громадські об'єднання»

щодо утворення та припинення діяльності громадських об'єднань та політичних партій

Основні новели Закону України «Про освіту»

Основні положення Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»

Основні положення Закону України «Про споживче кредитування»

Замість передмови

У 2017–2018 навчальному році розпочалося вивчення основ правознавства за новою навчальною програмою. Кількість навчальних годин, яка відводилася на вивчення цієї дисципліни, скоротилася удвічі. Проте обсяг програмового матеріалу не зазнав такого суттєвого скорочення. Як наслідок, дещо зросло середнє навчальне навантаження на кожен урок. До того ж, уперше у програмі 9-го класу було передбачено 9 практичних занять, що покликані сприяти виробленню у школярів навичок застосування здобутих знань на практиці. Також у новій програмі значну увагу приділено розвитку в учнів критичного мислення, аналізу та синтезу правового матеріалу. Ці та деякі інші новації навчальної програми вимагають від кожного педагога певної перебудови прийомів, форм і методів навчання. Саме цим питанням автор посібника приділив першочергову увагу.

Методичний посібник певною мірою орієнтований на підручник В. Л. Суткового та Т. М. Філіпенко з основ правознавства. Проте, варто зазначити, що практичні заняття, уроки повторення й узагальнення та заключні уроки не пов'язані з жодним із підручників. У посібнику містяться посилання на текст шкільного підручника, проте автор уникає дублювання відповідного навчального матеріалу та правових документів. Натомість значну увагу приділено розширеним коментарям до завдань, розміщених у підручнику.

Також автор пропонує читачам низку оригінальних порівняльних завдань з детальними коментарями щодо їхнього виконання. Порівняльні завдання, наведені в посібнику, — це лише орієнтовна модель. Але для вироблення в учнів умінь і навичок здійснення аналізу і синтезу правового матеріалу, що є однією із вимог нової навчальної програми, бажано продемонструвати учням орієнтовні вимоги виконання порівняльного завдання. Зокрема це стосується спільних та відмінних ознак адміністративної та кримінальної відповідальності неповнолітніх, розгляд яких передбачений на відповідному практичному занятті. Загалом, виконання порівняльних завдань дозволяє виявити нові зв'язки, що, у свою чергу, сприяє більш докладному і глибокому вивченню предмета, навчанню учнів прийомів критичного мислення, що також є одним із пріоритетних завдань нової навчальної програми.

Значну увагу в посібнику приділено виконанню учнями творчих завдань, зокрема щодо класифікації правових термінів, понять, явищ, процесів тощо. До усіх творчих завдань передбачені відповіді, щоб полегшити роботу вчителя під час підготовки і проведення уроку.

Для закріплення вивченого на уроці матеріалу в посібнику передбачені завдання різного рівня складності, до яких наведено вичерпні відповіді. Частина з цих завдань можна запропонувати учням як домашнє завдання.

Значний обсяг посібника відведено для практичних занять. Нова програма передбачає 9 практичних занять, тобто трохи більше, ніж чверть навчального часу. Проте, якщо частина практичних занять спрямована на розв'язання завдань протягом усього уроку, то деякі практичні заняття передбачають у першій частині уроку вивчення теоретичного матеріалу, а потім виконання завдань. У посібнику вміщено значну кількість завдань як репродуктивного, так і творчого характеру, щоб учитель мав змогу підбирати їх відповідно до рівня підготовки класу.

Для уроків повторення й узагальнення запропоновано по чотири варіанти завдань із повними відповідями на них. Автор вважає, що на оцінку 10–12 можуть претендувати лише ті учні, які поряд із репродуктивними успішно виконують і творчі завдання.

Навчальна програма передбачає два уроки резерву, тому автор пропонує використати їх як ключові (підсумкові) в курсі шкільного правознавства. Один з уроків резерву автор пропонує використати для підвищення предметної компетентності учнів шляхом розв'язування практичних завдань на міжгалузеві зв'язки.

До кожного виду ігор, розміщених у посібнику, наведено детальний коментар про правила проведення гри та умови її застосування на уроці. Тридцятирічний досвід автора з викладання шкільного правознавства довів доречність і досить високу ефективність такого завершення вивчення шкільного курсу правознавства.

Матеріал посібника підготовлено з урахуванням змін, внесених до вітчизняного законодавства, зокрема в питаннях конституційної реформи правосуддя.

Шановний читачу, свої побажання і критичні зауваження прошу надсилати на адресу редакції, щоб автор, у разі необхідності, врахував їх за можливого перевидання посібника.

Календарне планування «ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА. 9 КЛАС» (35 годин)

№ та дата	Тема уроку	Зміст навчального матеріалу	Орієнтовні навчальні цілі відповідно до предметних компетенцій
Вступ до «Основ правознавства»			
1	Вступ до курсу основ правознавства	Право і закони в житті людини і суспільства (з курсів історії). Зміст, завдання і структура курсу. Побудова підручника. Додаткова навчальна література, електронні та Інтернет-ресурси	Учень / учениця: ☐ пригадає з курсів історії та пояснює причини й значення виникнення держави і права, роль права в житті суспільства; ☐ пригадає та називає найдавніші правові пам'ятки в історії людства; ☐ пояснює завдання та структуру предмета «Основи правознавства»; ☐ висловлює власні очікування щодо вивчення предмета
Розділ 1. Основи теорії держави і права			
2	Причини виникнення держави. Поняття та ознаки держави	Причини виникнення держави. Поняття й ознаки держави. Державна влада. Функції держави: поняття і види	Учень / учениця: ☐ називає ознаки державної влади; ☐ пояснює та застосовує поняття «держава»; ☐ характеризує функції держави; ☐ висловлює судження щодо ролі держави в житті людини та суспільства
3	Державний лад. Форми держави	Поняття і загальна характеристика державного ладу. Види і загальна характеристика форм правління. Форми територіального устрою держави. Загальна характеристика політичних режимів	Учень / учениця: ☐ пояснює та застосовує поняття «форма держави»; ☐ характеризує державний лад; ☐ описує елементи державного ладу; ☐ наводить приклади держав із різними формами правління, територіального устрою та державного режиму
4	Поняття та види соціальних норм. Поняття та ознаки права	Поняття та види соціальних норм: звичаї, традиції, релігійні, моральні, корпоративні та правові норми. Поняття та ознаки права. Джерела і форми права: поняття і види. Система права та її елементи	Учень / учениця: ☐ називає ознаки соціальних норм та ознаки права; ☐ пояснює та застосовує поняття «право», «джерела права», «галузь права», «норма права»; ☐ характеризує джерела права, елементи системи права; ☐ висловлює судження щодо ролі соціальних норм в житті людини і суспільства; ☐ наводить приклади соціальних норм, джерел права
5	Практичне заняття № 1. Соціальні норми в житті людей		
Розділ 2. Правовідносини. Правопорушення. Юридична відповідальність			
6	Правовідносини	Поняття ознаки правовідносин. Склад правовідносин. Юридичні факти як підстава для виникнення, зміни і припинення правовідносин	Учень / учениця: ☐ називає ознаки правовідносин; ☐ пояснює та застосовує поняття «правовідносини», «склад правовідносин», «юридичні факти»; ☐ характеризує підстави виникнення, зміни та припинення правовідносин; ☐ розв'язує правові ситуації з використанням знань про правовідносини; ☐ висловлює судження щодо ролі правовідносин у житті людини і суспільства; ☐ наводить приклади юридичних фактів
7	Правопорушення: поняття, склад, види	Правова (юридично значуща) поведінка. Поняття правопорушення та його ознаки. Склад правопорушення. Види правопорушень	Учень / учениця: ☐ називає ознаки правопорушення; ☐ пояснює та застосовує поняття «правопорушення»; ☐ характеризує склад і види правопорушень; ☐ наводить приклади видів правопорушень;

№ та дата	Тема уроку	Зміст навчального матеріалу	Орієнтовні навчальні цілі відповідно до предметних компетенцій
			<ul style="list-style-type: none"> ☐ розв'язує правові ситуації з використанням знань про правопорушення; ☐ оцінює власну поведінку і поведінку інших осіб щодо її правомірності
8	Юридична відповідальність: поняття, підстави, види	Поняття та підстави юридичної відповідальності. Види юридичної відповідальності	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ називає ознаки юридичної відповідальності; ☐ пояснює та застосовує поняття «юридична відповідальність»; ☐ характеризує підстави і види юридичної відповідальності; ☐ наводить приклади видів юридичної відповідальності; ☐ розв'язує правові ситуації з використанням знань про юридичну відповідальність
9	Практичне заняття № 2. Обставини, що виключають шкідливість (суспільну небезпеку) діяння		
10	Урок повторення й узагальнення		
Розділ 3. Взаємозв'язок людини і держави			
11	Конституція України — Основний Закон держави	Поняття Основного Закону держави. Структура Конституції України. Повноваження Конституційного Суду України	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ називає ознаки конституції; ☐ пояснює та застосовує поняття «конституція»; ☐ аналізує структуру Конституції та її окремі статті; ☐ наводить приклади повноважень Конституційного Суду України; ☐ оцінює значення Конституції
12	Правова характеристика понять «людина», «особа», «громадянин». Громадянство України	Правова характеристика понять «людина», «особа», «громадянин». Громадянство України	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ характеризує підстави набуття та припинення громадянства України; ☐ пояснює та застосовує поняття «людина», «особа», «громадянин», «громадянство»; ☐ аналізує статті Конституції України, які врегульовують питання громадянства України; ☐ розв'язує правові ситуації з питань громадянства; ☐ порівнює окремі підстави набуття громадянства та припинення громадянства
13	Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина	Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Механізми захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ називає механізми захисту прав людини і громадянина; ☐ описує види конституційних прав, свобод, обов'язків людини і громадянина; ☐ пояснює та застосовує поняття «права і свободи людини», «конституційні обов'язки»; ☐ аналізує статті Конституції України, які врегульовують питання прав, свобод і обов'язків людини і громадянина; ☐ порівнює окремі поняття з теми
14	Органи державної влади та місцевого самоврядування в Україні	Органи державної влади в Україні. Місцеве самоврядування в Україні	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ описує органи державної влади та місцевого самоврядування України; ☐ пояснює та застосовує поняття «судова влада», «законодавча влада», «виконавча влада», «місцеве самоврядування»; ☐ аналізує статті Конституції України, які врегульовують питання діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування; ☐ розмежує повноваження різних органів державної влади; ☐ порівнює різні гілки влади

№ та дата	Тема уроку	Зміст навчального матеріалу	Орієнтовні навчальні цілі відповідно до предметних компетенцій
15	Практичне заняття № 3. Звернення громадян		
16	Урок повторення й узагальнення		
Розділ 4. Неповнолітні як суб'єкти цивільних, сімейних, трудових, адміністративних і кримінальних правовідносин			
17	Цивільна дієздатність і цивільна правоздатність. Цивільна правосуб'єктність неповнолітніх	Сутність цивільних правовідносин. Цивільна правосуб'єктність. Цивільна правоздатність. Цивільна дієздатність. Обсяг цивільної правосуб'єктності неповнолітніх осіб	Учень / учениця: <ul style="list-style-type: none"> □ характеризує обсяг цивільної правосуб'єктності неповнолітніх осіб; □ пояснює та застосовує поняття «цивільна правоздатність» та «цивільна дієздатність»; □ аналізує статті Цивільного кодексу України, у яких врегульовано питання правосуб'єктності; □ розв'язує правові ситуації з використанням знань і положень цивільного законодавства України щодо неповнолітніх; □ вчинює власні дії відповідно до норм права в цивільних правовідносинах
18	Практичне заняття № 4. Власність неповнолітніх		
19	Практичне заняття № 5. Захист прав споживачів. Особливості електронного продажу та операцій із кредитною картою		
20	Сім'я. Шлюб. Взаємні права й обов'язки батьків і дітей	Сім'я. Укладання і припинення шлюбу. Недійсність шлюбу. Взаємні права і обов'язки батьків і дітей. Державні органи з охорони прав дітей	Учень / учениця: <ul style="list-style-type: none"> □ характеризує права та обов'язки батьків і дітей; □ пояснює та застосовує поняття «сім'я» та «шлюб»; □ аналізує окремі статті Сімейного кодексу України; □ розв'язує правові ситуації з використанням знань і положень сімейного законодавства України; □ висловлює судження щодо взаємних прав і обов'язків батьків та дітей; □ наводить приклади державних органів з охорони права дітей
21	Практичне заняття № 6. Влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування		
22–23	Неповнолітні як учасники трудових правовідносин	Право на працю як одне з найважливіших економічних прав людини. Поняття, сторони та зміст трудового договору. Особливості укладання трудового договору з неповнолітнім. Робочий час і час відпочинку. Робочий час і час відпочинку неповнолітніх. Оплата праці. Припинення трудового договору. Особливості розірвання трудового договору з неповнолітнім. Охорона праці неповнолітніх	Учень / учениця: <ul style="list-style-type: none"> □ характеризує оплату праці, робочий час і час відпочинку неповнолітніх; □ аналізує та коментує правові норми, які врегульовують питання праці неповнолітніх; □ описує особливості розірвання трудового договору з неповнолітніми; □ розв'язує правові ситуації з використанням знань і положень трудового законодавства; □ висловлює судження щодо охорони праці неповнолітніх
24	Практичне заняття № 7. Працевлаштування неповнолітніх		
25	Адміністративне правопорушення та адміністративна відповідальність	Адміністративне правопорушення: поняття та ознаки. Адміністративна відповідальність: поняття та підстави. Види та загальна характеристика адміністративних стягнень. Адміністративна відповідальність неповнолітніх	Учень / учениця: <ul style="list-style-type: none"> □ характеризує адміністративну відповідальність неповнолітніх; □ пояснює та застосовує поняття «адміністративне правопорушення», «адміністративна відповідальність», «адміністративна відповідальність неповнолітніх» та «адміністративні стягнення»; □ аналізує окремі статті Кодексу України про адміністративні правопорушення;

№ та дата	Тема уроку	Зміст навчального матеріалу	Орієнтовні навчальні цілі відповідно до предметних компетенцій
			<ul style="list-style-type: none"> □ розв'язує правові ситуації з використанням знань і положень адміністративного законодавства України; □ висловлює судження щодо особливостей адміністративної відповідальності неповнолітніх; □ наводить приклади адміністративних правопорушень та адміністративних стягнень
26	Кримінальне правопорушення та кримінальна відповідальність	Поняття та види кримінального правопорушення. Склад злочину. Кримінальна відповідальність. Види та загальна характеристика кримінальних покарань. Кримінальна відповідальність неповнолітніх	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> □ характеризує кримінальну відповідальність неповнолітніх; □ пояснює та застосовує поняття «кримінальне правопорушення», «кримінальний проступок», «злочин», «кримінальна відповідальність», «кримінальна відповідальність неповнолітніх» та «кримінальні покарання»; □ аналізує окремі статті Кримінального Кодексу України; □ розв'язує правові ситуації з використанням знань і положень кримінального законодавства України; □ висловлює судження щодо особливостей кримінальної відповідальності неповнолітніх; □ наводить приклади кримінальних правопорушень
27	Практичне заняття № 8. Особливості адміністративної та кримінальної відповідальності неповнолітніх		
28	Урок повторення й узагальнення		
Розділ 5. Якщо право — це професія			
29–30	Професія «юрист»	Які юридичні професії існують. Хто такі судді, прокурори, слідчі, криміналісти, нотаріуси, адвокати, юрисконсульти, правозахисники. Які вимоги висунуто до представників різних юридичних професій	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> □ називає професії, пов'язані із юриспруденцією; □ знає, хто такі судді, прокурори, слідчі, криміналісти, нотаріуси, адвокати, юрисконсульти, правозахисники; □ наводить приклади видів діяльності нотаріуса та адвоката; □ називає основні вимоги до осіб, які мають намір працювати за юридичним фахом; □ розв'язує правові ситуації з використанням знань про професію юриста; □ оцінює життєві ситуації, за яких потрібна допомога юриста
31	Поліцейські (патрульні, дільничні офіцери поліції)	Національна поліція України. Хто такий поліцейський. Хто такий патрульний. Хто такі дільничні офіцери поліції	<p>Учень / учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> □ знає, хто такі патрульні та дільничні офіцери поліції; □ називає основні вимоги до осіб, які мають намір працювати в поліції; □ розв'язує правові ситуації з використанням знань про правовий статус працівників поліції; □ оцінює життєві ситуації, у яких потрібна допомога поліції
32	Практичне заняття № 9. Ігровий суд		
33	Урок повторення й узагальнення		
34	Розв'язання правових ситуацій на міжгалузеві зв'язки		
35	Підсумковий урок		

.....

.....

.....

Вступ до «ОСНОВ ПРАВОЗНАВСТВА»

Дата _____

Клас _____

Урок 1. ВСТУП ДО КУРСУ «ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА»

Очікувані результати

Після цього уроку учні зможуть:

- пригадати з курсів історії та пояснювати причини й значення виникнення держави і права, роль права у житті суспільства;
- пригадати та називати найдавніші правові пам'ятки в історії людства;
- пояснювати завдання та структуру предмета «Основи правознавства»;
- висловлювати власні очікування щодо вивчення предмета.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ УРОКУ

Повідомлення теми та мети уроку.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

Бесіда

1. Пригадайте з курсу історії, коли і де саме виникли перші держави та що спричинило їх виникнення.
2. Пригадайте та назвіть найдавніші правові пам'ятки з історії людства.
3. Спробуйте визначити, які корисні знання та навички може дати вивчення курсу основ правознавства.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Сьогодні ми з вами розпочинаємо вивчення основ правознавства. Багаторічний досвід його викладання довів, що засвоєння знань з курсу основ правознавства є вкрай важливим. Ці знання, якщо опанувати уміння і навички їх застосування на практиці, допоможуть вам захистити свої права та права ваших близьких у повсякденному житті. Під час вивчення правознавства ми з вами не повинні обмежуватися матеріалом підручника, а маємо прагнути до активного використання додаткової літератури та інтернет-ресурсів, вивчати й обговорювати повідомлення засобів масової інформації з правової тематики.

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Право і закони в житті суспільства

Робота з підручником

- ◆ Опрацювати пункт 1 § 1 підручника й відповісти на запитання.
 1. Що таке суспільство і суспільні відносини?
 2. Як регулюються суспільні відносини?
 3. Чому норми права є ключовими соціальними нормами, що врегульовують відносини між людьми?
 4. Які два змістовних розуміння поєднало в собі право?
 5. Як співвідносяться право і закон?

Мета, завдання і структура курсу

Робота з підручником

- ◆ Опрацювати пункт 2 § 1 підручника й відповісти на запитання.
 1. У чому полягає мета навчального курсу?

2. Яку роль у виконанні завдань курсу відіграють юридичні терміни та поняття?
3. Формування яких саме фундаментальних цінностей передбачено завданнями курсу?
4. Яких практичних умінь навчає курс з основ правознавства?

Побудова підручника

Робота з підручником

- ♦ Опрацювати пункт 3 § 1 підручника й відповісти на запитання.
 1. Назвати принцип, за яким структурований навчальний матеріал у підручнику.
 2. Пояснити, чому в підручнику подано правову інформацію, яка стосується переважно неповнолітніх.
 3. Серед розділів підручника визначити той розділ, під час опрацювання якого можуть стати у пригоді знання з історії.
 4. Серед розділів підручника визначити той розділ, під час опрацювання якого ви зможете найбільш чітко усвідомити місце права в системі соціальних норм.
 5. У якому з розділів підручника йдеться про громадянство, права і свободи людини та можливості їхнього захисту?
 6. У якому з розділів підручника йдеться про опанування учнями практичних навичок правомірної поведінки?
 7. У якому з розділів підручника йдеться про те, як пов'язати своє майбутнє зі служінням закону?
 8. Погортати підручник і розпізнати кілька піктограм.

Додаткова навчальна література та електронні інтернет-ресурси

Учитель. Основну навчальну інформацію ви маєте отримувати із підручника. Однак під час вивчення окремих тем та виконання домашніх завдань, зокрема творчого характеру, вам доведеться опрацювати додаткову літературу. Це пов'язано, по-перше, з тим, що в підручнику не завжди є необхідний обсяг інформації, який має забезпечити засвоєння навчального матеріалу згідно з вимогами програми, а, по-друге, з тим, що підручник видають, здебільшого, один раз на п'ять років, і частина правової інформації може застаріти. Якщо вам доведеться працювати з друкованими виданнями, то обов'язково звертайте увагу на рік їх видання, бо вони теж можуть бути застарілими. Новели законодавства також можна шукати в мережі інтернет. Тому, перш, ніж розв'язувати ту чи іншу правову ситуацію, за можливості, поцікавтеся, чи не зазнали змін правові норми, які відповідну ситуацію врегульовують.

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ЗДОБУТИХ ЗНАТЬ

Завдання

1. Визначте хронологічний порядок виникнення держав.

А Київська Русь;	Б Єгипетське царство;
В держава Хлодвіга;	Г Афіньська держава.

 Відповідь: Б; Г; В; А.
2. Визначте хронологічний порядок виникнення правових пам'яток.

А Права, за якими судиться малоросійський народ;	Б закони дванадцяти таблиць;
В Велика хартія вольностей;	Г закони Хаммурапі.

 Відповідь: Г; Б; В; А.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Опрацювати § 1 підручника.
2. Виконати завдання, які містяться наприкінці теми.

Розділ 1.

ОСНОВИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Дата _____

Клас _____

Урок 2. ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ДЕРЖАВИ. ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ДЕРЖАВИ

Очікувані результати

Після цього уроку учні зможуть:

- називати ознаки державної влади;
- пояснювати та застосовувати поняття «держава»;
- характеризувати функції держави;
- висловлювати судження щодо ролі держави в житті людини та суспільства.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ УРОКУ

Повідомлення теми та мети уроку.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

Бесіда

1. Пригадайте з курсу історії, який лад передував виникненню держави в різних народів.
2. Пригадайте з курсу всесвітньої історії, коли і де саме виникли перші в історії людства держави.
3. Спробуйте пояснити, як природно-кліматичні умови Давнього Сходу вплинули на процес зародження держави.
4. Пригадайте з курсу всесвітньої історії, за яких умов виникла держава у франків. У чому полягала відмінність у причинах виникнення держави в народів Давнього Сходу та у франків?
5. Пригадайте з курсу історії України, у чому полягали особливості виникнення держави у східних слов'ян.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Ми маємо узагальнити і систематизувати здобуті раніше знання та, спираючись на них, виробити вміння і навички виконання практичних завдань з цієї тематики.

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Причини виникнення держави

Робота з підручником

- ♦ Опрацювати пункт 1 § 2 підручника й відповісти на запитання.
1. Які стадії пройшло суспільство у своєму розвитку? Як розвивалося господарство на кожній зі стадій?
 2. Як саме змінювалася суспільна організація під час зміни стадій розвитку суспільства?
 3. На якій стадії розвитку суспільство стає соціально неоднорідним? Які ризики для суспільства несла його соціальна неоднорідність?
 4. У який спосіб можна було запобігти саморуйнуванню такого суспільства?
 5. Що являли собою три поділи праці і чому вони стали економічною передумовою виникнення держави?
 6. Як саме політичні передумови виникнення держави були спричинені економічними чинниками?

7. Із наведених у підручнику основних причин виникнення держави обрати ту, яка була спільною для народів Давнього Сходу.
8. Визначити причину виникнення держави, яка була спричинена різким зростанням кількості населення.

Поняття і ознаки держави

Робота з підручником

- ◆ Опрацювати пункт 2 § 2 підручника й відповісти на запитання.
1. Що нового ви побачили для себе у правовому визначенні поняття «держава»?
 2. Від чого можна відрізнити державу за допомогою визначення її ознак?
 3. Яка з ознак держави має пряме відношення до здобуття учнями освіти в комунальному навчальному закладі на безоплатній основі?
 4. Чому діяльність держави є неможливою без обов'язкового стягнення податків із громадян, які мають доходи?
 5. Чому в первісному суспільстві був відсутній апарат публічної влади?

Державна влада

Робота з підручником у групах

1. Опрацювати пункт 3 § 2 підручника. Визначити, з яким видом влади пов'язане їхнє життя з самого народження.
2. Кожна із груп, спираючись на свої знання з історії, повідомлення у ЗМІ тощо, має навести 1–2 приклади практичного застосування одного із чотирьох видів соціальної влади (сімейної, релігійної, партійної, економічної).

Бесіда

1. Чому політичну владу вважають особливим видом соціальної влади?
2. Чому державна влада є головним типовим засобом здійснення політичної влади?

Функції держави: поняття і види

Робота з підручником

- ◆ Опрацювати пункт 4 § 2 підручника й виконати завдання.
1. За яким критерієм відмежовують основні функції держави від неосновних?
 2. Пояснити на конкретному прикладі, як неосновні функції забезпечують реалізацію основних функцій.
 3. Функція боротьби за розширення території держави є постійною функцією чи тимчасовою?
 4. Які функції є визначальними: внутрішні для зовнішніх чи навпаки?
 5. Назвати економічні функції держави, які дають можливість здійснювати таку гуманітарну функцію як соціальне забезпечення громадян.
 6. Визначити, яка політична функція держави має сприяти захисту основних прав людини як однієї із гуманітарних функцій.

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ЗДОБУТИХ ЗНАТЬ

Завдання

- ◆ У Радянському Союзі провідна роль у здійсненні керівництва державою належала партійним органам, а в сучасному Ірані всенародно обрана влада має узгоджувати свої дії із духовним лідером країни. Яка ознака державної влади відсутня в цих державах?

Відповідь: самостійність державної влади.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Опрацювати § 2 підручника.
2. Виконати завдання до теми, вміщені після параграфу.
3. Порівняти об'єднувальні засади додержавного і сучасного періоду організації суспільних відносин.
4. Знайти у ЗМІ повідомлення про виконання державою своїх функцій.

Очікувані результати

Після цього уроку учні зможуть:

- пояснювати та застосовувати поняття «форма держави»;
- характеризувати державний лад;
- описувати елементи державного ладу;
- наводити приклади держав із різними формами правління, територіального устрою та державного режиму.

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ УРОКУ

Повідомлення теми та мети уроку.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

Бесіда

1. Назвіть причини виникнення держави.
2. Назвіть обов'язкові і факультативні (необов'язкові) ознаки держави.
3. Який вид соціальної влади має найбільший вплив на відносини в суспільстві? Чому?
4. Назвіть основні і неосновні функції держави.

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. Минулого уроку ми з вами розглянули питання про ознаки держави, що дало нам можливість відмежувати державу від первісного суспільства та від таких важливих складових політичної системи суспільства як політичні партії, трудові колективи, засоби масової інформації тощо. Ви мабуть зрозуміли з того, що ми вивчали на попередньому уроці, що держава є дуже складним і багатогранним соціальним утворенням, яке виконує найрізноманітніші функції. Держави різняться між собою за багатьма ознаками, однією з яких є державний лад.

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Поняття і загальна характеристика державного ладу

Робота з підручником

- ♦ Опрацювати пункт 1 § 3 підручника й відповісти на запитання.
1. Що таке державний лад?
 2. За якими аспектами державний лад характеризує державну владу?
 3. Яка складова державного ладу є уособленням організації державної влади по вертикалі, а яка — уособленням організації вищої державної влади по горизонталі?
 4. У яких правових джерелах закріплюється державний лад?

Види і загальна характеристика форм правління

Робота з підручником

1. Опрацювати пункт 2 § 3 підручника.
2. Виконати порівняння. *1-ша* та *2-га групи* мають визначити спільні ознаки монархії та республіки, а *3-тя* та *4-та групи* — відмінні.

Робота в групах

1. Працюючи в групах віднайти у витягах з Основного Закону держави норми, де йдеться про нашу державу як змішану республіку.
2. Ці норми групи називають по черзі, доповнюючи відповіді одна одною.

Форми територіального устрою держави

Робота з підручником

- ♦ Опрацювати пункт 3 § 3 підручника й відповісти на запитання.
- 1. Яких держав у світі більше: з простою чи зі складною формою територіального устрою?
- 2. Пригадати з курсу історії, за яких умов виникла така федеративна держава, як США.
- 3. Пригадати з курсу історії конфедеративні утворення. Якою була політична доля цих утворень, і чому саме?
- 4. Пригадати з курсу історії імперій, якою була їхня політична доля, і чому саме — такою.

Завдання

- ♦ Працюючи в групах, порівняти унітарну державу і федерацію, використовуючи той же організаційно-методичний принцип, за яким ви порівнювали монархію та республіку.

Загальна характеристика політичних режимів

Робота з підручником

- ♦ Опрацювати пункт 4 § 3 підручника, порівняти демократичний та антидемократичний режими.

Робота з текстом Конституції України

- ♦ Працюючи в групах, знайдіть у витягах з Основного Закону держави норми, що характеризують політичний режим в Україні.

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ЗДОБУТИХ ЗНАТЬ

Завдання

- ♦ Визначити відповідність між видом державно-політичного режиму та його ознаками.

1) Авторитарний;	2) демократичний;
3) деспотичний;	4) тоталітарний.
 - А** Відзначається необмеженою владою і свавіллям правителя, який під час правління спирається лише на каральні органи і здійснює свою волю неприпустимими силовими методами;
 - Б** заснований на визнанні принципу рівності і свободи всіх людей; конституційному закріпленні та гарантуванні прав і свобод громадян; характеризується управлінням державними справами з волі більшості з урахуванням інтересів меншості;
 - В** різновид антидемократичного режиму, який передбачає повний контроль держави над усіма сферами суспільного і особистого життя та поглинання нею громадянського суспільства;
 - Г** характеризується значним зосередженням влади в руках однієї особи або групи осіб, домінуванням органів виконавчої влади, і, як наслідок, — обмеженням загальноновизнаних прав і свобод.
- Відповідь:* 1 Г; 2 Б; 3 А; 4 В.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Опрацювати § 3 підручника.
2. Виконати завдання, які містяться в кінці теми.
3. Порівняти федерацію та конфедерацію, парламентську республіку та президентську республіку.

Урок 4. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ СОЦІАЛЬНИХ НОРМ. ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ ПРАВА

Дата _____

Клас _____

Очікувані результати

Після цього уроку учні зможуть:

- називати ознаки соціальних норм та ознаки права;
- пояснювати та застосовувати поняття «право», «джерела права», «галузь права», «норма права»;
- характеризувати джерела права, елементи системи права;
- висловлювати судження щодо ролі соціальних норм у житті людини і суспільства;
- наводити приклади соціальних норм, джерел права.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ УРОКУ

Повідомлення теми та мети уроку.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Бесіда

1. Чи існує взаємозалежність між різними аспектами державного ладу?
2. Яка ознака держави пов'язана зі встановленням правил поведінки для людини?

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Учитель. На минулому уроці ми з вами розглянули питання про державний лад та форми держави. Якою б не була форма держави, обов'язком держави завжди було, є і буде регулювання відносин у суспільстві, для чого держава встановлює правила поведінки людей, різних колективних утворень, підприємств тощо. Однак, відносини між людьми регулюються не тільки нормами, встановленими державою, а й іншими нормами, до встановлення яких держава не має жодного стосунку. На сьогоднішньому уроці ми познайомимося із соціальними нормами та таким їхнім різновидом як право, будемо виробляти уміння і навички з виконання практичних завдань за темою уроку.

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Поняття і види соціальних норм

Робота у групах

- ♦ Кожна група має навести по два приклади одного із чотирьох видів соціальних норм (норм моралі — *1-ша група*, звичаїв і традицій — *2-га група*, релігійних норм — *3-тя група* та корпоративних норм — *4-та група*).

Для того, щоб полегшити виконання цього завдання, зокрема, щодо наведення прикладів корпоративних норм, учням можна запропонувати пригадати з курсу історії середніх віків ремісничі цехи та купецькі гільдії.

Поняття і ознаки права

Робота з підручником

- ♦ Опрацювати пункт 2 § 4 підручника й відповісти на запитання.
1. У чому полягає відмінність установлення права державою від санкціонування права державою?
 2. До якої ознаки права можна віднести надання юридичної сили звичаю національної меншини?
 3. До якої ознаки права можна віднести встановлені в законодавстві межі здійснення прав?

4. До якої ознаки права можна віднести наявність гарантій щодо застосування примусу до особи, яка не виконує обов'язків, що покладено на неї нормами права?
5. Для якої із соціальних норм формальна визначеність притаманна в тій самій мірі, що і для права?
6. До якої ознаки права можна віднести ту ознаку, яка для вирішення деяких ситуацій передбачає використовувати правові норми із різних галузей права, що містяться у різних правових актах?

Джерела і форми права: поняття і види

Робота з підручником

- ♦ Опрацювати пункт 3 § 4 підручника й відповісти на запитання.
1. У тексті підручника наведено переваги нормативно-правового акту над іншими формами права. Чи є в інших форм права переваги стосовно нормативно-правового акту?
 2. Якими можуть бути суб'єкти нормативного договору?
 3. Цю форму права інколи називають «право, створене судом» і вона існує, хоча судові органи влади зазвичай не повинні створювати норми права, а мають їх застосовувати. Що це за форма права?
 4. Які з названих у підручнику форм права встановлюються державою, а які — санкціонуються?

Система права та її елементи

Бесіда

1. Назвіть, виходячи із визначення системи права, що є первинним елементом системи права.
2. Назвіть методи правового регулювання.
3. Визначте принцип, за яким право поділяється на публічне і приватне.
4. Який елемент правової норми є її обов'язковою складовою?
5. Якщо правова норма не містить санкції, то чи означає це, що за її (норми) невиконання особа не може бути притягнута до відповідальності?

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ЗДОБУТИХ ЗНАТЬ

Завдання

- ♦ У радянські часи герой кінофільму «Бережись автомобіля» Деточкін викрадав легкові автомобілі в осіб, які явно не могли придбати їх на кошти, нажиті чесним шляхом. Викрадені транспортні засоби він продавав, а всі гроші переказував дитбудинкам. Оцініть дії Деточкіна з точки зору моралі і права. Чи не вбачаєте ви певної суперечності у цих оцінках?

Орієнтовна відповідь: з точки зору моралі дії Деточкіна хоч і не можна схвалювати, проте принаймні не можна піддавати суровому громадському осуду. Адже Деточкін вважав, що він відновлює порушену справедливість, відбираючи майно, нажите неправедним шляхом і допомагаючи найбільш знедоленим. При цьому слід зазначити, що наш герой не мав у цьому ніякої особистої вигоди, а навпаки ризикував бути притягнутим до кримінальної відповідальності, оскільки з точки зору права він вчиняв кримінально каране діяння. Має місце певне протиріччя в оцінках дій Деточкіна. Суд, призначаючи покарання за вчинені дії, обов'язково має врахувати моральний бік ситуації, тобто у діях Деточкіна явно вбачаються обставини, які пом'якшують покарання.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Опрацювати § 4 підручника.
2. Виконати завдання, які містяться наприкінці теми.